

Asia: VN/20873/2026

Lausuntopyyntö luonnoksesta sosiaali- ja terveysalan yhdistysten ja säätiöiden rahoituksesta annetun valtioneuvoston asetuksen 3 §:n muuttamiseksi

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

LAUSUNTO 8.7.2026, Ehkäisevä päihdetyö EHYT ry

Sosiaali- ja terveysministeriölle

Asia: Luonnos valtioneuvoston asetukseksi sosiaali- ja terveysalan yhdistysten ja säätiöiden rahoituksesta annetun valtioneuvoston asetuksen 3 §:n muuttamisesta (VN/20873/2026)

1 KESKEISET VIESTIT

Ehkäisevä päihdetyö EHYT ry kiittää mahdollisuudesta lausua asetusluonnoksesta ja esittää lausuntonaan seuraavan.

Avustusharkintaa ohjaavien kriteerien kirjaaminen asetustasolle on lähtökohtaisesti kannatettavaa, koska se lisää avustustoiminnan avoimuutta, ennakoitavuutta ja oikeudellista kestävyyttä verrattuna hakuilmoituksiin perustuvaan ohjaukseen. Luonnos edellyttää kuitenkin olennaisia täsmennyksiä, jotta se ei johda ristiriitaan ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä annetun lain (523/2015) kanssa eikä heikennä juuri sitä kohtaavaa työtä, jota asetustason muutoksella tavoitellaan.

1. Kohtaavan työn painottaminen on perusteltua, mutta perusteluissa on tunnistettava, että kohtaava työ edellyttää toimivaa perusrakennetta: työnantajavelvoitteiden hoitamista, talous- ja

henkilöstöhallintoa, johtamista, koordinaatiota, kehittämistä, viestintää, koulutusta ja materiaaleja. Kriteeriä ei tule tulkita niin, että kohtaavan työn välttämättömät edellytykset rajautuvat rahoituksen ulkopuolelle. EHYTissä yleisavustus on em. perusrakenteen ja siten kohtaavan työn ensisijainen mahdollistaja. Jos asetuksen tavoitteena on vahvistaa kohtaavaa työtä, johdonmukainen seuraus on vahvistaa yleisavustuksen asemaa, sillä vaikuttava kohtaava työ ei synny yksittäisistä hankkeista vaan jatkuvasta rakenteesta, joka mahdollistaa myös toiminnan jatkuvan kehittämisen.

2. Kohtaava työ toteutuu sekä yksilö- että yhteisötasolla, eikä yhteisötason työtä tule heikentää. Tutkimusnäyttö on käytännössä yksiselitteinen siitä, että yhteisö- ja yhteiskuntatason toimenpiteillä saavutetaan paras vaikuttavuus suhteessa kustannuksiin. Kohtaavan työn painotus ei automaattisesti tarkoita sitä, että työ olisi tuloksellista ja vaikuttavaa. Kriteerin soveltamisen tulee nojata tosiasialliseen näyttöön sekä Maailman terveysjärjestö WHO:n, Euroopan unionin huumeviraston EUDAn ja YK:n huumeiden ja rikollisuuden torjunnasta vastaavan toimiston UNODC:n suosituksiin sekä muihin asiantuntija-arvioissa esiin nostettuihin hyviin käytäntöihin.

3. Ehkäisevässä työssä kohdattavat ihmiset eivät pääsääntöisesti ole asiakkaita, ja työn tavoite on, ettei heistä koskaan tule korjaavien ja raskaampien palveluiden asiakkaita. Tämä koskee esimerkiksi päihdekasvatuksessa kohdattavia lapsia ja nuoria sekä heidän vanhempiaan. Toinen konkreettinen esimerkki on EHYTin valtakunnallinen päihdeneuvonta: se on yksilötason kohtaavaa työtä, jossa ei toiminnan luonteen vuoksi synny asiakassuhdetta, koska palvelu on anonyymi ja luottamuksellinen. Juuri tämä on toiminnan vahvuus, ja sen ansiosta neuvonta tavoittaa ihmisiä, joita palvelujärjestelmä ei tavoita. Asiakas-sanan poistoa puoltaa myös asetuksen oma logiikka: järjestöjen työ ei saa olla päällekkäistä palvelujärjestelmässä toteutuvan asiakastyön kanssa vaan nimenomaan täydentävää. Asetustekstin ilmaus ”kohtaava asiakastyö” tulee muuttaa muotoon ”kohtaava työ”, ja/tai perusteluissa tulee todeta yksiselitteisesti, ettei kohtaaminen edellytä asiakassuhdetta. Muutoin kriteeri suosii rakenteellisesti korjaavaa työtä ennaltaehkäisyn kustannuksella.

4. Asetusta on sovellettava yhteensopivasti perustuslain ja ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä annetun lain kanssa. Perustuslain 19 §:n 3 momentti velvoittaa julkisen vallan edistämään väestön terveyttä ja 14 §:n 4 momentti edistämään yksilön mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan ja vaikuttaa päätöksentekoon. Laki 523/2015 määrittelee ehkäisevän päihdetyön kattamaan myös yhteiskunnallisten haittojen vähentämisen ja edellyttää työltä tietoperustaa. Asiantuntija-, kehittämis-, neuvonta- ja tiedonvälitystyö on siten lain edellyttämää ehkäisevää päihdetyötä, ei siitä erillistä toimintaa.

5. Yhdistymisiä koskevan kriteerin tulee tunnistaa myös jo toteutetut, toimintaa tehostaneet ja päällekkäisyyksiä karsineet fuusiot sekä keskitetyt rakenteet. EHYT on muodostunut kolmen järjestön fuusiosta vuonna 2012. Nykymuodossaan kriteeri palkitsee yhdistymissuunnitelmista, mutta ei jo toteutetusta yhdistymisestä. Aiemmin toteutuneiden fuusioiden merkitys tulee huomioida.

6. Asetuksessa ei aseteta normatiivista euromääräistä kattoa muille toimintakuluille, kuten toimitila- ja vuokratkuluille. Palkkakustannuksia tulee kohdella yhdenvertaisesti muiden kululajien kanssa: asetustekstin mukaiset kohtuullisuus ja perusteltavuus riittävät. Perustelumuistiossa mainittu kiinteä, normatiiviseksi kutsuttu palkkakatto on ristiriidassa tämän kanssa. Kululajien yhdenvertainen kohtelu edellyttää samaa palkkakustannuksista: kohtuullisuus ja perusteltavuus riittävät, ja johdonmukainen arviointitapa on vertailu samasta tehtävästä ja vastuusta yleisesti maksettavaan palkkatasoon sekä hakijan velvollisuus perustella palkkaus, ei kiinteä katto.

7. Toimintaympäristön muutoksia koskevan kriteerin on toimittava molempiin suuntiin: kun haitat ja toiminnan tarve kasvavat, tämän tulee puoltaa avustamista ja sen tasoa. Valtioneuvoston kanslian yhteydessä toimiva riippumaton lainsäädännön arviointineuvosto on 24.9.2025 kiinnittänyt huomiota siihen, että tällä hallituskaudella on tehty useita muutoksia alkoholipolitiikkaan ja samalla kolmannen sektorin tuottamaan ehkäisevään päihdetyöhön kohdistetaan leikkauksia ilman minkäänlaista yhteisvaikutusten arviointia (VN/26917/2025-VNK-2). Yhtä lailla oikeuskanslerin 7.2.2025 rahapelilain (HE 16/2025 vp) ennakkotarkastuslausunnossaan esittämät huomiot korostavat, että rahapelihaittojen ehkäisyn ja vähentämisen kokonaisuudelle tulisi turvata lainsäädännössä selkeä, vakaa ja riittävä rahoitus. Oikeuskanslerin mukaan olisi perusteltua harkita mahdollisuutta säätää rahapelituottojen käytöstä tarkemmin ja kohdentaa peliyhtiöiden voitoista tietty osuus suoraan haittojen ehkäisyyn ja vähentämiseen. Tällainen korvamerkintä lisäisi lainsäädännön johdonmukaisuutta ja uskottavuutta sekä vahvistaisi rahapelihaittojen torjunnan pitkäjänteistä resursointia. Oikeuskanslerin näkemyksestä poiketen STEA on ilmaissut, että ”jatkossa järjestöille pelihaittatyöhön kohdistettavia avustuksia ei voida myöntää aiempaan tapaan” (STEA, avustusasioiden neuvottelukunnan kokous, 27.5.2026). STEAn tekemä rahapelihaittojen ehkäisyn heikentämiseen viittaava linjaus poikkeaa myös Petteri Orpon hallituksen hallitusohjelmakirjauksesta: ”Varmistetaan rahapelihaittojen ehkäisemisen riittävät resurssit julkisella sektorilla ja järjestösektorilla” (s. 108).

8. Kokonaisharkinnan vastapainoksi tarvitaan päätösten kriteerikohtaista läpinäkyvyyttä ja ennakoitavuutta sekä päätösaikataulu, joka mahdollistaa lakisääteisten henkilöstöprosessien hoitamisen.

9. Valmistelutapa ja lausuntoaika eivät vastaa hyvän säädösvalmistelun periaatteita. Järjestöjä ei ole kuultu valmistelussa, lausuntoaika on lyhennetty ja sijoitettu lomakaudelle, ja perustelumuistion mukaan kriteerejä on sovellettu jo ennen niistä säätämistä. Asetuksen ulkopuolella julkaistujen vuoden 2027 avustuskriteerien oikeudellinen asema on selvennettävä: sitovat aineelliset kriteerit voivat perustua vain lakiin tai asetukseen. Valmistelussa on myös jätetty arvioimatta muutosten työllisyys- ja sukupuolivaikutukset, vaikka leikkaus kohdistuu Suomen naisvaltaisimmalle alalle.

2 EHYT LAUSUNNONANTAJANA

Ehkäisevä päihdetyö EHYT ry on Suomen suurin valtakunnallinen ehkäisevän päihdetyön järjestö. Se syntyi vuonna 2012, kun Terveys ry, Elämäntapaliitto ry ja Elämä on parasta huumetta EOPH ry yhdistyivät. Yhdistymisprosessi on avoimesti kuvattu julkisesti saatavilla olevassa raportissa. EHYT on sääntöjensä mukaisesti puoluepoliittisesti ja uskonnollisesti sitoutumaton. EHYTillä on toimipisteet Helsingissä, Lahdessa, Tampereella, Kuopiossa ja Oulussa sekä paikalliset kohtaamispaikat Helsingissä, Turussa, Lahdessa, Tampereella ja Pirkkalassa. Toiminnan ydintä ovat muun muassa maksuton ja anonyymi päihdeneuvonta vuoden jokaisena päivänä, Elokolo-kohtaamispaikat, päihdekasvatus kouluissa ja oppilaitoksissa sekä jäsenyhdistysten vapaaehtois- ja kohtaamistoiminta. EHYT on voittoa tavoittelematon kansanterveysjärjestö, jolla ei ole yksityistä palveluliiketoimintaa, ja toiminta rahoitetaan pääosin STEA-avustuksilla.

Kohtaava työ on EHYTin työn ydintä sekä yksilö- että yhteisötasolla. Toteutamme sitä kansainväliseen tutkimus- ja asiantuntijakonsensusukseen perustuvilla toimintamalleilla, joita olemme ainoana toimijana tuoneet suoraan Suomeen sovellettavaksi alueellisesti ja paikallisesti kunnissa ja hyvinvointialueilla. Lain ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä (523/2015) 3 § edellyttää, että ”ehkäisevän päihdetyön on perustuttava päihteiden käytön ja siitä aiheutuvien haittojen seurantaan, käytettävissä olevaan tieteelliseen näyttöön ja hyviin käytäntöihin”.

EHYTin vuoden 2025 STEA-avustus oli 1 394 368 euroa pienempi kuin edellisenä vuonna, ja pidempiaikaisia avustuksia vähennettiin noin puolella miljoonalla eurolla. Leikkaukset kohdistuivat muun muassa yleisavustukseen (16 prosenttia), järjestö- ja vapaaehtoistoimintaan (25 prosenttia) sekä valtakunnalliseen päihdeneuvontaan, joka pystyy resurssien niukkuuden vuoksi vastaamaan vain noin 40 prosenttiin yhteydenotoista. Olemme toimeenpanneet supistukset siten, että haitta toiminnalle olisi mahdollisimman pieni, mutta muun muassa alueellinen työmme on kärsinyt merkittävästi. Vuonna 2025 valmistuneessa, vuoden kestäneessä STEAn laillisuustarkastuksessa EHYTin avustusten käytöstä ja hallinnosta ei ollut huomautettavaa.

3 VALMISTELUSTA JA LAUSUNTOAJASTA

Asetusehdotus on valmisteltu virkatyönä kansliapäällikkötyöryhmässä. Muistiosta ei ilmene, että sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustusasioiden neuvottelukuntaa tai järjestöjä olisi kuultu valmistelun aikana, vaikka sosiaali- ja terveysalan yhdistysten ja säätiöiden rahoituksesta annetun lain (284/2023) 6 § osoittaa neuvottelukunnalle tehtävän avustuslinjauksia koskeissa asioissa. Esitämme, että jatkovalmistelussa neuvottelukuntaa ja järjestökenttää kuullaan aidosti ja että lausuntopalaute käsitellään ja dokumentoidaan avoimesti hyvän hallinnon periaatteita noudattaen.

Perustelumuistion mukaan STEA on soveltanut ehdotettuja kriteerejä jo vuoden 2026 avustuksia valmisteltaessa. Oikeusvaltioperiaatteen mukainen järjestys on säätää ensin ja soveltaa sitten. Kriteerien ennakkollinen soveltaminen ei korvaa kuulemista.

Ennakollinen soveltaminen kytkeytyy STEAn 15.6.2026 julkaisemiin vuoden 2027 avustuskriteereihin, joista tiedotteen mukaan on päättänyt sosiaali- ja terveysministeri ja joiden mukaan jatkoavustusta ei myönnetä muun muassa järjestöille, joiden toiminta on keskittynyt yhteiskunnalliseen vaikuttamis- tai neuvontatyöhön. Tällaiset avustuskelpoisuutta ja avustettavia toimintamuotoja koskevat aineelliset rajaukset edellyttävät perustuslain 2 §:n 3 momentin mukaan säädösperustaa.

Valtionavustuslain 37 § valtuuttaa valtionapuviranomaisen antamaan tarkempia ohjeita ainoastaan teknisluonteisista yksityiskohdista, kuten hakemisesta, selvittämisvelvollisuudesta, kirjanpidosta, maksamisesta ja valvonnasta, eikä se siten muodosta toimivaltaperustetta aineellisille rajoituksille. Myöskään ministeriön yleinen johtamis- ja ohjausvalta ei tällaista toimivaltaa luo. Tiedotteella julkaistuja kriteerejä ei näin ollen voida soveltaa hakijoita sitovina ennen asetuksen voimaantuloa, eikä asetuksella voida antaa taannehtivaa perustaa jo tapahtuneelle soveltamiselle. Asetuksen voimaantulon jälkeenkään asetuksen ulkopuolisilla kriteereillä ei voida kaventaa laissa säädettyä avustettavan toiminnan alaa. Hakijoiden on voitava avustusta hakiessaan tietää, mitkä perusteet niitä sitovat, joten esitämme, että jatkovalmistelussa näiden kriteerien oikeudellinen asema todetaan yksiselitteisesti.

Perustelumuistio ei väitä, että avustetun toiminnan laadussa tai tuloksellisuudessa olisi ollut puutteita, vaan kriteerien tarve johdetaan määrärahojen pienenemisestä. Selvyyden vuoksi on syytä todeta avoimesti, että kyse on leikkausten kohdentamista ohjaavasta välineestä, ei laatuongelman korjaamisesta. Kriteerien soveltamisen ei tule jälkikäteen kyseenalaistaa työtä, jonka valtionapuviranomaisen oma seuranta on todennut tulokselliseksi.

Lausuntoaika 2.–26.7.2026 on tavanomaista kuuden viikon aikaa olennaisesti lyhyempi ja sijoittuu kesälomakaudelle, jolloin järjestöjen luottamushallinnon käsittely on vaikea järjestää. Lyhyttä aikaa perustellaan muutosten vähäisillä vaikutuksilla, vaikka muistio toisaalla luonnehtii kriteerejä sitoviksi ja osittain rajaaviksi ja pitää kohtaavan asiakastyön korostumista ehdotuksen keskeisimpänä muutoksena. Jos muutos on keskeinen ja rajaava, sen vaikutukset eivät ole vähäisiä, eikä myöskään kriteerien ennakollinen soveltaminen ole peruste lausuntoajan lyhentämiselle. Näin merkittävilta kriteerimuutoksilta tulisi edellyttää vaikutusten ennakkoarviointia.

Arvioimatta ovat jääneet erityisesti työllisyys- ja sukupuolivaikutukset. STEAn 17.6.2026 infotilaisuuden aineiston mukaan avustuksilla palkattujen työntekijöiden määrä voi laskea yli 2 000 henkilötyövuodella vuoteen 2027 mennessä vuoteen 2024 verrattuna, ja vähennyksen on arvioitu voivan nousta lähes 2 700 henkilötyövuoteen, mikä tarkoittaisi alan henkilöstön lähes puolittumista vuoden 2024 tasosta. Osa vähennyksistä toteutuisi irtisanomisten sijaan määräaikaisten työsuhteiden päättymisinä ja täyttämättä jäävinä tehtävinä, mutta työpanoksen menetys on sama. On myös arvioitu, että irtisanomisista seuraavat menetetyt verotulot ja kasvavat etuusmenot voivat syödä yli kolmanneksen tavoitelluista säästöistä. Vähennys kohdistuu alalle, joka on Tilastokeskuksen mukaan Suomen naisvaltaisin: terveys- ja sosiaalipalvelujen työllisistä 86 prosenttia on naisia. Alan palkkataso on samalla matala: STEAn oman tiedon mukaan avustuksilla palkattujen keskipalkka on noin 3 300 euroa kuukaudessa, ja palkkakaton ylittäviä palkkoja on noin 2 prosenttia kaikista palkoista. Keskipalkka alittaa selvästi suomalaisten kokoaikaisten palkansaajien yleisen

ansiotason, joka oli Tilastokeskuksen mukaan keskimäärin 4 070 euroa kuukaudessa vuonna 2024. Leikkausten työllisyysvaikutukset kohdistuvat siten pääosin naisiin, eikä tätä ole valmistelussa arvioitu. Naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetun lain (609/1986) 4 § edellyttää viranomaisilta tasa-arvon tavoitteellista ja suunnitelmallista edistämistä, mihin sisältyy olennaisten toimenpiteiden sukupuolivaikutusten arviointi. STEA ei myöskään julkisuuslain mukaiseen tietopyyntöön antamassaan vastauksessa viitannut yhteenkään sukupuolivaikutuksia koskevaan arviointiasiakirjaan. Esitämme, että palkkakaton ja avustusleikkausten sukupuolivaikutukset arvioidaan jatkovalmistelussa.

4 ASETUSLUONNOKSEN SUHDE PERUSTUSLAKIIN JA LAKIIN EHKÄISEVÄN PÄIHDETYÖN JÄRJESTÄMISESTÄ

Arvioinnin lähtökohtana ovat kaksi perustuslain säännöstä. Perustuslain 19 §:n 3 momentti velvoittaa julkisen vallan edistämään väestön terveyttä. Lainkirjoittajan oppaan mukaan säännös viittaa yhtäältä sosiaali- ja terveydenhuollon ehkäisevään toimintaan ja toisaalta yhteiskunnan olosuhteiden kehittämiseen julkisen vallan eri toimintaloikoilla yleisesti väestön terveyttä edistävään suuntaan. Ehkäisevä päihdetyö ja erityisesti sen yhteisö- ja väestötason toimet ovat tämän veloitteen ydinaluetta. Asetusta ei tule soveltaa tavalla, joka ohjaa rahoitusta pois väestötason terveyden edistämisestä, jota perustuslaki nimenomaisesti edellyttää julkiselta vallalta.

Perustuslain 14 §:n 4 momentin mukaan julkisen vallan tehtävänä on edistää yksilön mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan ja vaikuttaa häntä itseään koskevaan päätöksentekoon. Järjestöjen osallisuus- ja vaikuttamistyön rahoittaminen ei siten ole julkisen vallan harkinnanvaraista hyväntahtoisuutta vaan perustuslaillisen tehtävän toteuttamista: perustuslaki itse asettaa osallistumisen edistämisen julkisen vallan velvollisuudeksi.

Lakitasolla kehystää täsmentää laki ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä (523/2015), jota vasten asetuksen kriteerejä on arvioitava. Lain 1 §:n mukaan julkinen valta huolehtii päihde- ja rahapelihaittojen ehkäisystä yhteistyössä yleishyödyllisten yhteisöjen kanssa. Järjestöjen rooli ei siten ole julkista toimintaa täydentävä lisä vaan lakiin kirjattu osa ehkäisevän päihdetyön rakennetta.

Lain (523/2015) 2 § määrittelee ehkäisevän päihdetyön toiminnaksi, jolla vähennetään päihteiden käyttöä sekä käytöstä aiheutuvia terveydellisiä, sosiaalisia ja yhteiskunnallisia haittoja. Yhteiskunnallisten haittojen vähentäminen on siis lain määritelmän ydintä. Lain 3 § edellyttää, että työ perustuu seurantaan, tieteelliseen näyttöön ja hyviin käytäntöihin. Asiantuntijatyö, toimintamallien kehittäminen ja tiedon tuottaminen eivät näin ollen ole kohtaavan työn päälle tulevaa ylimääräistä toimintaa, vaan lain nimenomaisesti edellyttämä perusta sille, että kohtaava työ täyttää lain vaatimukset. Lain 5 §:n mukaan tiedon tarjoaminen päihdehaitoista yksityisille henkilöille ja koko väestölle kuuluu ehkäisevän päihdetyön lakisääteisiin tehtäviin, ja saman pykälän mukaan toimet on sovittava yhteen ehkäisevään päihdetyöhön osallistuvien yleishyödyllisten

yhteisöjen toimien kanssa. Lain 6 § kytkee osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien edistämisen, mukaan lukien viranomaisille annettavat lausunnot, osaksi ehkäisevän päihdetyön kokonaisuutta.

Tästä seuraa, että asetuksella tai sen perusteluilla ei tule tosiasiallisesti kaventaa sen toiminnan alaa, jonka eduskunta on määritellyt ehkäiseväksi päihdetyöksi. Jos avustusharkinta ohjaa rahoitusta pois väestöviestinnästä, asiantuntija- ja kehittämistyöstä tai kohtaavassa työssä syntyvän tiedon välittämisestä päätöksentekoon, se ohjaa rahoitusta pois toiminnasta, jota laki nimenomaisesti edellyttää. Esitämme, että perusteluihin kirjataan asetuksen soveltamisen yhteensopivuus lain 523/2015 kanssa.

5 SÄÄNNÖSKOHTAISET HUOMIOT

5.1 KONKREETTINEN, KOHTAAVA ASIAKASTYÖ (2 MOMENTIN 1 KOHTA)

Kohtaava työ on EHYTin toiminnan ydintä: päihdeneuvontaa, kohtaamispaikkatoimintaa, päihdekasvatusta ja jäsenyhdistysten vapaaehtoistoimintaa, joka kohdistuu suoraan ihmisiin paikallis- ja alueella sekä verkossa. Kriteerin sanamuotoon ja soveltamiseen liittyy kuitenkin täsmennystarpeita.

Kriteerin sanamuoto ansaitsee ensin huomion. Asetusteksti käyttää ilmausta kohtaava asiakastyö. Ehkäisevässä työssä kohdattavat ihmiset eivät kuitenkaan pääsääntöisesti ole asiakkaita: päihdekasvatukseen osallistuva koululainen, vanhempainillassa tavoitettu vanhempi tai kohtaamispaikan kävijä ei ole asiakassuhteessa. Myöskään valtakunnalliseen päihdeneuvontaan yhteyttä ottavan kanssa ei synny asiakassuhdetta, koska palvelu on anonyymi ja luottamuksellinen. Juuri anonymiteetti on toiminnan vahvuus: sen ansiosta neuvonta tavoittaa ihmisiä, joita palvelujärjestelmä ei tavoita. Käytännössä yhteyttä ottavat myös esimerkiksi poliisit ja muut viranomaistehtävissä toimivat, julkisissa tehtävissä työskentelevät sekä julkisuudesta tunnetut henkilöt, jotka eivät halua merkintää palvelujärjestelmään. Asiakassuhteen puuttuminen ei siis ole toiminnan puute vaan sen tavoittavuuden edellytys. Ennaltaehkäisy tapahtuu ennen kuin kenestäkään tulee asiakas, ja työn tavoite on nimenomaan se, ettei asiakkuutta korjaaviin palveluihin koskaan syntyisi. Asiakas-käsite tuo mukanaan transaktionaalisen palvelulogiikan tuottajineen ja suoritteineen. Se sopii korjaavaan palvelutuotantoon, mutta väestö- ja yhteisötason ehkäisevä työ on luonteeltaan yhteiskunnallinen perustehtävä, ei ostettava ja myytävä palvelu. Myös laki 523/2015 käyttää johdonmukaisesti käsitettä ehkäisevä päihdetyö, ei palvelu- tai asiakaskäsitteitä. Jos avustusharkinta sidotaan asiakastyöhön, kriteeri palkitsee rakenteellisesti työstä, joka alkaa vasta ongelman synnyttyä, ja jättää katveeseen työn, joka estää ongelman ja siitä aiheutuvien kustannusten syntymisen.

Asiakas-sanon poistamista tukee myös asetusluonnoksen oma sisäinen logiikka: momentin 3 kohdan mukaan järjestöjen toimintaa arvioidaan suhteessa muuhun toimintaan eikä se saa olla

päällekkäistä, ja asiakastyö on nimenomaan palvelujärjestelmän tehtävä. Järjestöjen työn kuuluu täydentää palvelujärjestelmää, ei toistaa sen asiakastyötä. Kriteeri, joka edellyttää järjestöiltä asiakastyötä, on siten jännitteessä saman asetuksen päällekkäisyyskriteerin kanssa. Esitämme, että asetustekstin ilmaus muutetaan muotoon konkreettinen, kohtaava työ, tai että perusteluissa todetaan yksiselitteisesti, ettei kohtaaminen edellytä asiakassuhdetta ja että kriteeri kattaa myös universaalin, väestö- ja yhteisötason ehkäisevän työn. Samalla kohdan rakenne tulee muuttua siten, että sana sekä korvataan sanalla taikka. Nykymuoto on luettavissa kumulatiiviseksi vaatimukseksi, jossa jokaiselta avustettavalta toiminnalta edellytetään sekä kohtaavaa asiakastyötä että muita kohdassa mainittuja tavoitteita, jolloin kohtaavasta työstä muodostuisi tosiasiallinen edellytys kaikelle avustamiselle.

Ensinnäkin kohtaava työ ei tapahdu tyhjiössä, vaan se edellyttää infrastruktuuria: työnantajaroolin hoitamista palkanmaksuineen ja lakisääteisine työnantajavelvoitteineen, talous- ja henkilöstöhallintoa, toiminnan johtamista ja koordinaatiota, yhteistä kehittämistä, viestintää, koulutusta, materiaaleja ja logistiikkaa. Tähän kuuluu myös työllistämistoiminta ja palkkatuettujen työntekijöiden ohjaus. Ilman tätä perusrakennetta paikallistason kohtaavaa työtä ei voida toteuttaa nykylaajuudessa lainkaan, ei järjestön omissa toiminnoissa eikä jäsenyhdistyksissä, jotka nojaavat keskusjärjestön tukeen. Infrastruktuuri on kohtaavan työn edellytys, ei siitä erillinen lisä. Kohtaava työ toteutuu merkittävin osin myös vapaaehtoisvoimin, ja vapaaehtoinen tarvitsee koordinaation, koulutuksen ja tuen voidakseen toimia. Pieni julkinen koordinaatiopanos vapauttaa siten moninkertaisen palkattoman kansalaistyön, ja kun perusrakenne heikkenee, ei heikkene vain palkattu työ vaan koko vapaaehtoistoiminnan kerroinvaikutus. Tämä ei ole vain järjestöjen näkemys: STEA totesi 17.6.2026 järjestämässään avustuskriteerien infotilaisuudessa, että kohtaava toiminta vaatii toteutuakseen hallintoa ja rakenteita. Perusteluihin tulee kirjata, että kohtaavan työn välttämättömät edellytykset ovat avustettavaa toimintaa. Vapaaehtoistoiminnan koordinaatio ja toteuttaminen ei ole miltään osin vastaavalla tavalla mahdollista yksityisellä tai julkisella sektorilla, joten järjestösektorin työn korvaaminen kilpailutettavilla palveluilla ei ole miltään osin realistinen käsitys vaan menettää nimenomaan kolmannen sektorin vahvuudet myös kustannusvaikuttavuuden osalta.

Perusrakenteen rahoitusmuoto on yleisavustus, ja siksi kohtaavan työn kriteeri on käytännössä yleisavustuskysymys. Yleisavustuksella katetaan työnantajavelvoitteet, koordinaatio, jäsenyhdistysten tuki ja vapaaehtoistoiminnan ohjaus, joiden varassa jokainen yksittäinen kohtaaminen tapahtuu, ja kohdennetut avustukset rakentuvat tämän perustan päälle. EHYTissä yhteys on suora: jäsenyhdistysten paikallinen kohtaava työ ja kohtaamispaikkatoiminta nojaavat keskusjärjestön yleisavustuksella rahoitettuun tukeen, ja vuoden 2025 leikkaukset kohdistuivat suurimpina juuri yleisavustukseen sekä järjestö- ja vapaaehtoistoimintaan. Myös 15.6.2026 julkaistut kriteerit tunnistavat tämän yhteyden: niiden mukaan keskusjärjestölle voidaan myöntää avustusta, kun avustettavan toiminnan rooli on oleellinen paikallis- tai aluetason kohtaavan työn toteutumiselle. EHYTin yleisavustus on juuri tällaista toimintaa. Jos asetuksen tavoitteena on vahvistaa konkreettista kohtaavaa työtä, avustusharkinnan johdonmukainen seuraus on yleisavustuksen aseman vahvistaminen. Kohtaavan työn painottaminen ilman toimivaa yleisavustusta olisi tavoite ilman välinettä.

Toiseksi kohtaava työ toteutuu sekä yksilö- että yhteisötasolla, eikä yhteisötason työtä tule heikentää. Tutkimusnäyttö on käytännössä yksiselitteistä siitä, että yhteisö- ja yhteiskuntatason toimenpiteillä saavutetaan paras vaikuttavuus suhteessa kustannuksiin. Kohtaavan työn painotus ei kuitenkaan automaattisesti tarkoita, että työ olisi tuloksellista ja vaikuttavaa: kohtaaminen on työmuoto, ei vaikuttavuuden tae, ja siksi tuloksellisuutta tulee arvioida näytön, ei työmuodon perusteella. Avustusharkinnassa tulee huomioida tieteellinen työ ja päihdetyötä koskevat tutkimus- ja asiantuntijakonsensuskseen perustuvat suositukset parhaista käytännöistä. Näitä suosituksia ovat antaneet muun muassa Maailman terveysjärjestö WHO, Euroopan unionin huumevirasto EUDA ja YK:n huumeiden ja rikollisuuden torjunnasta vastaava toimisto UNODC. Tämä vastaa myös lain 523/2015 3 §:ää, jonka mukaan ehkäisevän päihdetyön on perustuttava tieteelliseen näyttöön ja hyviin käytäntöihin. EHYT hyödyntää näitä suosituksia työssään ja on ainoana toimijana tuonut niihin perustuvia toimintamalleja suoraan Suomeen sovellettavaksi järjestötoiminnan lisäksi kunnissa ja hyvinvointialueilla. Perustelumuistion muotoilu, jonka mukaan avustusta ohjautuu toimenpiteisiin, joilla on välitön vaikutus ihmisten arkeen, sisältää ennaltaehkäisyyn kannalta vinouman: ehkäisevän työn vaikutukset ovat luonteeltaan rakenteellisia ja pitkäkestoisia, ja juuri siksi ne ovat kustannusvaikuttavimpia. Julkista taloutta ei tasapainoteta vain leikkauksilla vaan ennen kaikkea vähentämällä niitä ongelmia, jotka synnyttävät suurimmat kustannukset.

Kolmanneksi perusteluissa tulee todeta nykyistä selvemmin, että puhelimitse ja verkossa tapahtuva neuvonta- ja tukityö on kohtaavaa työtä. Esimerkiksi valtakunnallinen päihdeneuvonta on ihmisten välistä tosiasiallista vuorovaikutusta, joka usein tavoittaa avun tarpeessa olevan ihmisen hetkellä, jolloin mikään muu palvelu ei ole saavutettavissa. Muistion maininta digitaalisten ja fyysisten toimintamuotojen merkityksestä on oikeansuuntainen, mutta asia on syytä todeta yksiselitteisesti. Täsmennys on välttämätön myös siksi, että STEAn 15.6.2026 julkaisemissa vuoden 2027 avustuskriteereissä neuvontatyöhön keskittyminen mainittiin jatkoavustuksen esteenä. Neuvonta ei ole kohtaavan työn vastakohta vaan sen muoto: päihdeneuvonta on usein ensimmäinen ja ainoa yhteys, jonka avun tarpeessa oleva ihminen ottaa.

Neljänneksi kohtaavan työn laatu syntyy asiantuntijatyöstä. Toimintamallien, sisältöjen ja materiaalien kehittäminen sekä kohtaavassa työssä syntyvien havaintojen välittäminen ammattilaisille, medialle ja päätöksentekoon ovat kohtaavan työn edellytys ja jatke, ja lain 3 § edellyttää tätä tietoperustaa. Ehkäisevä päihdetyö on merkittävältä osin viestintää, ja lain 5 § lukee tiedon tarjoamisen koko väestölle ehkäisevän päihdetyön tehtäviin. Myös asiantuntijoiden, ammattilaisten ja päättäjien kohtaaminen on kohtaamista, jonka kautta väestötason vaikutukset syntyvät. Sidosryhmäkyselyssämme (N=431) 97 prosenttia vastaajista piti EHYTin roolia tärkeänä luotettavan tiedon välittäjänä. Kriteeriä ei tule tulkita vastakohtaispäätelmänä siten, että asiantuntija-, kehittämis-, neuvonta- ja viestintätyö rajautuisi rahoituksen ulkopuolelle.

5.2 TOIMINNAN SOPEUTTAMINEN TOIMINTAYMPÄRISTÖN MUUTOKSIIN (2 MOMENTIN 2 KOHTA)

Kriteeri on perusteltu, mutta sen on toimittava johdonmukaisesti molempiin suuntiin. Perustelumuistio käsittelee toimintaympäristön muutoksia lähinnä hakijan osoittamisvelvollisuutena. Yhtä olennaista on, että kun toimintaympäristön muutokset lisäävät

toiminnan tarvetta, tämän tulee puoltaa avustamista ja sen tasoa. Sopeutumisvaatimusta ei myöskään tule tulkita jatkuvan uudelleensuuntaamisen vaatimukseksi: ehkäisevän työn vaikuttavuus perustuu pitkäjänteisyyteen, ja pysyvä tarve on peruste pysyvälle toiminnalle, ei sitä vastaan.

Nykyinen toimintaympäristö on tästä ajankohtainen esimerkki. Huumeongelmat kärjistyvät muun muassa alfa-PVP:n kaltaisten muuntohuumeiden vuoksi, ja käytön seuraukset näkyvät kaduilla ja kodeissa samalla kun hoitopolut ja matalan kynnyksen palvelut eivät vastaa tarpeeseen. Nuorten nikotiinituotteiden käyttö ja rahapelaaminen ovat kääntyneet kasvuun, ja markkinoille on tullut laajasti erittäin korkean nikotiinipitoisuuden (16,6 milligrammaa pussilta) makeutettuja nikotiinipusseja, joita myydään päivittäistavarakaupoissa, kioskeissa ja erikoismyymälöissä. Tämä lisää nuorten nikotiiniriippuvuutta vastoin tupakkalaissa määriteltyä tavoitetta nikotiinituotteiden käytön loppumisesta Suomessa. Rahapelimarkkina avautuu kilpailulle vuonna 2027, mikä tulee lisäämään merkittävästi uhkapelien markkinointia sekä riippuvuusongelmia. Eduskunta hyväksyi 23.6.2026 alkoholin toimitusmyynnin ja kotiinkuljetuksen jopa pikälähetyksillä sekä ulkomaisen etämyynnin sallivan lakimuutoksen. Lainsäädännön arviointineuvosto on kiinnittänyt huomiota siihen, että päihdesääntelyn purkamisen ja ehkäisevän päihdetyön järjestörahoituksen leikkausten yhteisvaikutuksia ei ole arvioitu (VN/26917/2025-VNK-2, 26.9.2025). Asetuksen oman logiikan mukaan tällaiset toimintaympäristön muutokset ovat peruste ehkäisevän työn vahvistamiselle, eivät sen supistamiselle, kuten tällä hetkellä näytetään toimittavan.

Tarvearvion osoittamisvelvoite ei myöskään saa muodostua uudeksi hallinnolliseksi rasisiteeksi. Hakijalta ei tule edellyttää sellaisen seuranta- ja tilastotiedon tuottamista, joka on jo valtionapuviranomaisen tai sektoritutkimuslaitosten, kuten THL:n, hallussa ja vastuulla.

5.3 TOIMINNAN RINNAKKAISUUS JA PÄÄLLEKKÄISYYS (2 MOMENTIN 3 KOHTA)

Päällekkäisyyksien välttäminen on kannatettava tavoite. Päihdealan järjestöillä on selkeät roolit ja kohderyhmät, ja työn tarve ylittää tarjonnan moninkertaisesti. Kriteerin nykyinen muotoilu sisältää kuitenkin epäsymmetrian: se palkitsee uskottavasta yhdistymissuunnitelmasta ja käynnistetystä yhdistymisprosessista, mutta ei tunnista jo toteutettuja fuusioita.

EHYT on tästä konkreettinen esimerkki. Järjestö syntyi vuonna 2012 kolmen järjestön fuusiossa, jonka tavoitteet olivat täsmälleen samat kuin asetusluonnoksen: tehokkaampi valtakunnallinen kokonaisuus ja päällekkäisen hallinnon karsiminen. Hallinto on keskitetty yhden yleisavustuksen alle, eikä EHYTillä ole lainkaan alueellista tai paikallista hallintoa eikä aluejärjestörakennetta, toisin kuin monilla toimijoilla, joiden alueelliset yhdistykset saavat omaa erillistä avustusta.

Nykyisessä avustuskäytännössä juuri suuret, keskitetyt kokonaisuudet ovat kuitenkin kantaneet mittavimmat ”juustohöylällä” toteutetut leikkaukset. Syntyy asetelma, jossa kriteerit palkitsevat yhdistymisestä, mutta jo yhdistyneitä tosiasiallisesti rangaistaan koosta. Esitämme, että

perusteluihin kirjataan jo toteutettujen yhdistymisten sekä keskitettyjen, päällekkäisyyttä välttävien rakenteiden lukeminen hakijan eduksi.

Rinnakkaisuutta ei myöskään tule rinnastaa perusteettomaan päällekkäisyyteen. Useampi toimija samalla kentällä voi olla perusteltu esimerkiksi alueellisten tarpeiden, kielen tai kohderyhmän erityispiirteiden vuoksi, ja eri toimijat tavoittavat eri ihmisiä. Yhdistymistä koskevat ratkaisut kuuluvat yhdistysautonomian ytimeen ja jäsenistön päätösvaltaan: avustuskriteeri voi kannustaa yhteistyöhön, mutta se ei voi tosiasiallisesti pakottaa yhdistymisiin. Hakijan asemaa ei myöskään tule heikentää seikan perusteella, joka ei ole sen määräysvallassa, kuten sen vuoksi, ettei toinen toimija ole valmis yhteistyöhön tai työnjakoa koskeviin neuvotteluihin. Hakijan omat, todennettavat toimet yhteistyön ja työnjaon selkeyttämiseksi tulee sen sijaan lukea sen eduksi.

Lisäksi verkostomainen koordinaatio tulee tunnistaa päällekkäisyyttä vähentäväksi toiminnaksi. Ehkäisevän päihdetyön järjestöverkosto, johon kuuluu 62 valtakunnallista järjestöä, on nimenomaan rakenne, joka on karsinut päällekkäistä työtä, koonnut alan osaamisen ja toteuttanut yhteisiä toimintoja. Verkoston koordinaatiolle myönnettiin kuitenkin vuodelle 2026 ainoastaan toiminnan hallittuun alasajoon tarkoitettu avustus. Asetuksen tavoitteen ja tosiasiallisten avustusratkaisujen välillä on tältä osin ristiriita: jos päällekkäisyyden karsiminen on avustusharkinnan kriteeri, juuri koordinaatorakenteita tulisi vahvistaa eikä purkaa kokonaan. Kun resursseja on vähemmän, koordinaatiota tarvitaan enemmän, ei vähemmän, ja kentän sirpaloituminen on väärä lääke päällekkäisyyteen.

5.4 TOIMINNAN TAVOITTAUVUUS JA OSALLISTUMISEN AVOIMUUS (2 MOMENTIN 4 KOHTA)

Kriteeri on kannatettava. EHYTin toiminta on maksutonta ja avointa, ja tavoitamme myös ryhmiä, joita muut palvelut eivät tavoita. Tavoittavuutta ja avoimuutta tulee samalla arvioida suhteessa toiminnan tarkoitukseen ja kohderyhmään. Osa perustellusta ehkäisevästä työstä kohdistuu rajattuun ryhmään, kuten tietyssä elämäntilanteessa oleviin tai erityistä tukea tarvitseviin, eikä toiminnan tarkoitukseen perustuva rajaus saa muodostua avustusta vastaan puhuvaksi seikaksi. Avoimuuden ydin on, ettei osallistumiselle aseteta perusteettomia esteitä ja että toiminta on kohderyhmälleen tosiasiallisesti saavutettavaa. Kiinnitämme kuitenkin huomiota siihen, että tavoitettuja kohderyhmiä ja osallistumista koskeva tiedonkeruu- ja raportointivelvoite ei saa muodostaa uutta hallinnollista kerrosta jo ennestään raskaaseen raportointikokonaisuuteen. Samaa tietoa ei tule kerätä ja raportoida useaan kertaan vuosiselvityksissä, tuloksellisuusraporteissa ja erillistarkastuksissa. Viittaamme aiempiin lausuntoihimme valtionavustuskäytänteiden uudistamisesta, joissa olemme esittäneet raportoinnin keventämistä ja sen kustannusten selvittämistä.

5.5 KULUJEN KOHTUULLISUUS JA PERUSTELTAVUUS (2 MOMENTIN 5 KOHTA)

Asetustekstin arviointitaso, eli kulujen kohtuullisuus ja perusteltavuus suhteessa toiminnan vaatimuksiin, on oikea ja kannatettava, ja se koskee asetuksessa kaikkia kululajeja yhtäläisesti. Perustelumuistio kuitenkin toteaa, että palkkakustannusten arviointia on mahdollista täsmentää normatiivisesti palkkakatolla, joka rajaa hyväksyttävien palkkojen enimmäistasoa.

Palkat ovat samalla ainoa kululaji, jolle kiinteää euromääräistä kattoa esitetään: toimintakuluille, kuten toimitila- ja vuokratuloille, hankinnoille tai ostopalveluille, ei asetuksessa aseteta normatiivista kattoa, vaan niiden kohtuullisuutta arvioidaan muistion mukaan vertaamalla yleisesti tiedossa olevaan markkinatasoon. Kululajien yhdenvertainen kohtelu edellyttää samaa palkkakustannuksista: kohtuullisuus ja perusteltavuus riittävät, ja johdonmukainen arviointitapa on vertailu samasta tehtävästä ja vastuusta yleisesti maksettavaan palkkatasoon sekä hakijan velvollisuus perustella palkkaus, ei kiinteä katto.

STEA on julkisuuslain (621/1999) mukaiseen tietopyyntöön antamassaan vastauksessa todennut, ettei sillä ole avustuksilla rahoitettujen palkkojen jakaumaa, keskiarvoa tai mediaania koskevia koostettuja tietoja. Palkkakaton kohtuullisuusperustetta ei siten ole voitu suhteuttaa tosiasialliseen palkkatasoon. Kiinteän euromääräisen rajan asettaminen ilman tietoa palkkojen todellisesta jakaumasta korostaa entisestään sitä, miksi kohtuullisuutta tulee arvioida tapauskohtaisesti tehtävän vaativuuden ja yleisen palkkatason perusteella eikä kiinteällä rajalla.

Kiinteä euromääräinen katto kohtelee järjestöjä myös epäyhdenvertaisesti. Se rajoittaa tosiasiallisesti vain niitä ei-varakkaita järjestöjä, joilla ei ole avustusten ulkopuolisia tuottoja tai varallisuutta, kun taas muut voivat kattaa katon ylittävän osan muista lähteistä. Soveltamisohje syventää epäsuhtaa entisestään: palkkakatto ei sovelleta yleiskulujen kautta avustukselle kohdistettaviin palkkakustannuksiin, joten järjestö, jolla ei ole yleisavustusta, voi kohdistaa katon ylittävää johdon palkkaa avustuskohteelle yleiskuluina, kun taas yleisavustuksella toimivan järjestön johdon palkkaan katto kohdistuu täysimääräisesti. Rajoituksen vaikutus määräytyy siten hakijan avustus- ja rahoitusrakenteen, ei palkan kohtuullisuuden mukaan. Tämä on jännitteessä sen yhdenvertaisuusperiaatteen kanssa, jota muistio muutoin perustellusti korostaa. Lisäksi kiinteä katto heikentää sektorin mahdollisuuksia rekrytoida ja pitää erityisosaajia, kuten lääkäreitä, juristeja ja kokeneita johtajia, koska järjestöt kilpailevat samoista osaajista julkisen ja yksityisen sektorin kanssa, joita vastaava katto ei koske. Seurauksena on riski osaamistason ja siten työn vaikuttavuuden merkittävästä laskusta.

Erityisen ongelmallinen on palkkakaton soveltamisohjeen linjaus, jonka mukaan katon ylittävää osaa ei saa kattaa avustuskohteen muilla tuotoilla. Ohje määrittelee tällaisiksi tuotoiksi nimenomaisesti muun muassa avustettavan toiminnan kohderyhmältä kerätyt osallistumismaksut ja jopa kyseiseen toimintaan saadut varainhankinnan tuotot, ja omaksi rahoitukseksi hyväksytään vain varallisuus tai tuotto, joka ei kohdistu avustettavaan toimintaan. Valtionavustuslaki sääntelee valtionavustuksen käyttöä. Kun määräysvalta ulotetaan varoihin, jotka eivät ole valtionavustusta vaan järjestön omalla toiminnalla ansaittuja tai yksityisten lahjoittamia, puututaan yhdistysautonomiaan tavalla, joka edellyttäisi laintasoista perustaa. Rajoitus on myös ohjausvaikutukseltaan nurinkurinen: valtio edellyttää järjestöiltä rahoituspohjan laajentamista ja omaa varainhankintaa, mutta rakentaa

samalla järjestelmän, jossa avustuskohhteessa itse ansaittu euro ei ole järjestön vapaasti käytettävissä. Kokonaisuutta kiristävät avustusoppaan 2027 uudet linjaukset, joiden mukaan varainhankinnan kustannuksia tai varainhankintaa pääasiallisesti hoitavien työntekijöiden palkkoja ei voi kattaa STEA-avustuksella, varainhankintaa ei tule sisällyttää kohdennetulla avustuksella työskentelevän työnkuvaan eikä uusia avustuksia myönnetä kansallisten rahoitushakujen omarahoitusosuuksiin. Yhdessä nämä rajoitukset tekevät rahoituspohjan laajentamisesta rakenteellisesti lähes mahdotonta juuri niille järjestöille, joilta valtio sitä edellyttää, ja heikentävät lahjoittajien luottamusta siihen, että lahjoitus käytetään lahjoittajan tarkoittamaan toimintaan.

Esitämme, että perustelumuiutiosta poistetaan viittaus kiinteään normatiiviseen palkkakattoon ja että palkkakustannusten kohtuullisuutta arvioidaan samoin perustein kuin muitakin kuluja: tehtävän vaativuuden, vastuun ja vastaavista tehtävistä yleisesti maksettavan palkkatason perusteella sekä perusteluvollisuudella. Mikäli euromääräisestä rajasta tästä huolimatta pidetään kiinni, sitä tulee soveltaa vain voimaantulon jälkeen sovittaviin uusiin työ sopimukseen, sillä työnantaja ei voi yksipuolisesti alentaa voimassa olevassa työ sopimuksessa sovittua palkkaa ilman irtisanomisperustetta. Raja ei myöskään saa estää avustuskohhteen omien tuottojen käyttämistä palkkaukseen.

Mikäli palkkakatosta tästä huolimatta pidetään kiinni, siihen tulee sisältyä nimenomainen poikkeamismahdollisuus. Järjestököntän tehtävä- ja palkkaustilanteet ovat niin moninaisia, ettei mikään soveltamisohje voi ennakoida niitä kaikkia. Valtionavustuslain 11 §:n mukaan avustuspäätökseen voidaan ottaa ehtoja ja rajoituksia, ja STEAn oma avustusopas toteaa avustuspäätöksen ensisijaiseksi ohjeisiin nähden. Päätöskohhtainen erityisehto on siten valtionavustusjärjestelmän tavanomainen väline, ja sitä tulee voida käyttää myös hakijan eduksi: valtionapuviranomaisen tulee voida perustellusta syystä päättää avustuspäätöksessä, ettei palkkakattoa sovelleta tiettyyn tehtävään tai palkkakustannukseen, esimerkiksi kun tehtävä edellyttää erityisosaamista, jota ei ole katon tasolla saatavissa. Esitämme, että poikkeamismahdollisuus todetaan asetuksen perusteluissa nimenomaisesti.

5.6 AVUSTUSTEN KÄYTTÖÄ KOSKEVA PALAUTE (2 MOMENTIN 6 KOHTA)

Aiemman toiminnan laadun ja tuloksellisuuden huomioiminen avustusharkinnassa on perusteltua. Kriteeriä tulee kuitenkin soveltaa symmetrisesti: myös moitteeton tarkastushistoria ja hyvä tuloksellisuus on luettava hakijan eduksi, ei ainoastaan puutteita hakijaa vastaan. Lisäksi palautteen on oltava oikea-aikaista, ja hakijalla tulee olla tosiasiallinen mahdollisuus vastata havaintoihin ennen kuin ne vaikuttavat avustusharkintaan. Esitämme näiden periaatteiden kirjaamista perusteluihin.

5.7 KOKONAISHARKINTA (3 MOMENTTI) SEKÄ KRITEERIEN LUONNE

Asetusteksti rakentuu avustuksen myöntämistä puoltaville tekijöille, mikä on oikea lähtökohta. Perustelumuistio kuitenkin luonnehtii kriteerejä toisaalla merkitykseltään sitoviksi ja osittain rajaaviksi, ja 3 kohdan perusteluissa hakijan puutteet suunnitelmissa mainitaan nimenomaisesti myöntämistä vastaan puhuvana seikkana. Perusteluissa tulee selventää, että yksittäisen puoltavan tekijän puuttumista ei lueta automaattisesti hakijaa vastaan ja että kriteerejä sovelletaan johdonmukaisesti puoltavina tekijöinä. Perusteluissa tulee myös todeta, että puoltavia tekijöitä arvioidaan kunkin toiminnan tarkoituksen ja luonteen mukaan: esimerkiksi asiantuntija-, koordinaatio- ja neuvontatoiminnan tavoitavuutta ja tuloksia arvioidaan eri perustein kuin kasvokkaista ryhmätoimintaa.

Kokonaisharkinta yhdistettynä laajaan tarkoituksenmukaisuusharkintaan korostaa läpinäkyvyyden merkitystä. Avustuspäätösten perusteluista tulee ilmetä, miten kriteerejä on kunkin hakemuksen kohdalla sovellettu ja painotettu. Ilman tätä kokonaisharkinta jää hakijan näkökulmasta läpinäkyvämmäksi, mikä on ristiriidassa muistion itsensä edellyttämän harkintavallan läpinäkyvyyden ja ennakoitavuuden kanssa.

Päätöksenteon tason tulee vastata asian merkittävyyttä. Vuotuinen avustusehdotus tulee vakiintuneen käytännön mukaisesti käsitellä valtioneuvoston raha-asiaivaliokunnassa ennen avustusten myöntämistä: valiokunta puolsi jakoesitystä vielä vuosien 2024 ja 2025 avustuksista päätettäessä, ja vuoden 2026 päätös oli ensimmäinen, joka tehtiin ilman valiokuntakäsittelyä. Kun noin 190 miljoonan euron vuotuisen määrärahan kohdentamisesta tehdään voimakkaasti linjaavia ratkaisuja, päätöksen tulee käydä valtioneuvostotason arvioinnissa eikä jäädä yhden ministeriön sisäiseksi päätöksenteoksi.

Ennakoitavuuteen kuuluu myös päätösten aikataulu. Järjestöissä on pitkiä työsuhteita, joissa irtisanomisaika on kuusi kuukautta, eikä taloudellisia puskureita ole. Jos STEA:n avustuspäätökset venyvät joului- ja tammikuulle, tilanteesta muodostuu järjestöille kohtuuton ja pahimmillaan toiminnan jatkuvuuden vaarantava uhka, koska lakisääteisiä henkilöstöprosesseja ei ehditä hoitaa hyvän hallinnon ja työläinsäädännön edellyttämällä tavalla. Tämä tarkoittaisi potentiaalisesti elinkelpoisten ja vaikuttavaa työtä tekevien järjestöjen konkurssia. Tämä ei ole hypoteettinen riski: STEA:n 15.6.2026 tiedotteen mukaan avustusehdotus valmistuu joulukuussa ja ministeri päättää avustuksista tammikuussa 2027, eli vasta avustusvuoden jo alettua.

Esitämme, että avustuspäätösten aikataulusta ja avustussuunnitelmien ennakoitavuudesta huolehditaan ja että monivuotisia avustuksia kehitetään aiempien lausuntojemme mukaisesti. Mikäli kriteerimuutokset johtavat yksittäisen toiminnan avustuksen päättymiseen, hallittuun alasajoon tulee myöntää riittävä siirtymäkauden rahoitus. Avustusoppaan 2027 mukaan alasajoavustus vastaa tyypillisesti noin neljän kuukauden kuluja, mikä ei riitä kattamaan työnantajan lakisääteisiä velvoitteita, kuten kuuden kuukauden irtisanomisaikoja ja yhteistoimintamenettelyä. STEA on kuitenkin 17.6.2026 järjestämässään avustuskriteerien infotilaisuudessa ilmoittanut, ettei alasajoavustuksia toiminnan hallittuun päättämiseen ole vuonna 2027 mahdollista myöntää. Tämä on ristiriidassa avustusoppaan kanssa ja tarkoittaisi toteutuessaan, että lakisääteiset työnantajavelvoitteet jäisivät kokonaan katettaviksi rahoituksella, jota ei ole olemassa. Muunlainen

ratkaisu ei ole hyvän hallinnon mukaista ja suhtautuu puutteellisella ymmärryksellä järjestöjen lainmukaisiin työnantajavastuihin, joiden noudattamista valtion ja erityisesti sosiaali- ja terveysministeriön tulisi toiminnassaan edistää. Alasajoavustukset tulee myöntää, ja niiden tason tulee kattaa vähintään lakisääteisten velvoitteiden hoitaminen.

Kokonaisharkinnan vastinparina tulee olla myös avustusten käytön joustavuus. STEA ei nykyisin salli kustannusten siirtämistä avustuskohteelta toiselle edes saman avustuksensaajan kokonaisuuden sisällä. EHYTillä on lukuisia erillisiä avustuskohteita, ja siirtokielto siilouttaa toiminnan johtamista sekä estää resurssien tarkoituksenmukaisen kohdentamisen muuttuvissa tilanteissa. Lopputuloksena on järjestön toiminnan kannalta epätarkoituksenmukaiset ja tehottomat ratkaisut. Kun avustustaso laskee ja toimintaa sopeutetaan, järjestön on voitava johtaa toimintaansa kokonaisuutena. Esitämme, että rajattujen siirtojen tekemiseen avustuskohteiden välillä suhtaudutaan nykyistä joustavammin tai siirrytään kokonaan yhden avustuksen myöntämiseen per järjestö mutta edelleen toimintokohtaisen raportoinnin sisältäen.

6 KANSALAISSYHTEISKUNNAN TOIMINTAEDELLYTYKSET

Ehkäisevän päihdetyön järjestöt edustavat väestöryhmiä, jotka eivät useinkaan pysty puolustamaan etuaan itse: päihdeongelmista kärsiviä ja heidän läheisiään sekä lapsia ja nuoria. Näiden ryhmien vastapainona toimivat alkoholi-, tupakka-, nikotiini- ja rahapelialan kaupalliset toimijat, joiden taloudelliset markkinointi- ja vaikuttamisresurssit ovat moninkertaiset koko järjestökenttään verrattuna. Rakenteellinen epäsuhta näkyy myös sääntelyn suunnassa: samaan aikaan kun kaupallisten toimijoiden sääntelyä puretaan muun muassa alkoholin toimitusmyynnin sallimisella ja rahapelimarkkinan avaamisella, kansalaisjärjestöjen toiminnan ehdollisuutta ja sääntelyä lisätään. Sääntelyä kevennetään elinkeinotoiminnalta ja kiristetään kansalaisyhteiskunnalta. Järjestöjen asiantuntija- ja vaikuttamistyö ei ole erillinen kuluerä vaan lakisääteisen ehkäisevän päihdetyön osa ja päätöksenteolle olennaisen tietopohjan perusedellytys. Julkisen vallan tulisi toiminnassaan huolehtia siitä, että päihdeteollisuuden lobbaamista tasapainotetaan tietoon perustuvalla terveyden edistämisellä. Tästä työstä Suomessa vastaavat käytännössä ensi sijassa järjestöt.

Lahjoitusvarainhankinta ei korvaa julkista rahoitusta tällä toimialalla. Kantar TNS:n EHYTille toteuttaman edustavan kyselyn mukaan lähes 90 prosenttia suomalaisista arvostaa sosiaali- ja terveysjärjestöjen työtä, mutta vain noin 9 prosenttia olisi valmis lahjoittamaan päihdeongelmien vähentämiseen, mikä tekee päihdetyöstä yhden vähiten suosituista lahjoituskohteista. Toiminnan yhteiskunnallinen arvostus ja sen keräyspotentiaali ovat siis kaksi eri asiaa, ja rahoitusjärjestelmän tulee tunnistaa tämä rakenteellinen ero. Myös lahjoitusmarkkinan kokonaiskoko asettaa korvaavuudelle selvän rajan. Vastuullinen Lahjoittaminen VaLa ry:n arvion mukaan järjestöjen varainhankinnan tuotot ovat Suomessa noin puoli miljardia euroa vuodessa, ja summa jakautuu koko yleishyödyllisen sektorin kesken lastensairaaloista kehitysyhteistyöhön ja syöpätutkimukseen. Järjestösektoriin kohdistuva 190 miljoonan euron rahoitusleikkaus, joka vastaa puolta koko rahoituksesta hallituskauden alun tasoon verrattuna, on siten mittaluokaltaan yli kolmasosa koko maan vuotuisista varainhankintatuotoista. Suomessa ei myöskään ole muiden Pohjoismaiden kaltaista lahjoituskulttuuria: säännöllisesti lahjoittaa noin joka kymmenes suomalainen, kun muissa

Pohjoismaissa osuus on lähes joka kolmas, ja varainhankinnan kokonaistuotot ovat Suomessa selvästi Ruotsia, Norjaa ja Tanskaa pienemmät. Ajatus leikkauksen korvautumisesta lahjoituksilla edellyttäisi käytännössä olemassa olevan lahjoitusmarkkinan laajamittaista uudelleensuuntaamista, mille ei ole perusteita millään aikavälillä. Lahjoituspotentiaalia rajoittaa lisäksi taloudellinen taantuma. Huomionarvoista on, että pääministeri Orpon hallitusohjelmassa leikkaustaso oli määritelty 100 miljoonan euron suuruiseksi. Aiemmin hallitusohjelmassa sovittu leikkaustaso on kuitenkin rihipäätöksillä lähes tuplattu hallituskauden aikana, mikä on monella tavalla poikkeuksellista. Edellisellä hallituskaudella tehty parlamentaarinen sopu järjestörahoituksen tason säilyttämisestä on myös rikottu.

Järjestörahoituksen kriteeristöä ei tule soveltaa tavalla, joka tosiasiallisesti sulkee asiantuntija- ja vaikuttamistyön rahoituksen ulkopuolelle. Tämä kaventaisi kansalaisyhteiskunnan toimintatilaa tavalla, joka olisi ristiriidassa sekä kansallisen lainsäädännön että eurooppalaisen kehityksen kanssa. Euroopan komissio julkaisi marraskuussa 2025 EU:n kansalaisyhteiskuntastrategian, jonka tavoitteena on suojella ja tukea kansalaisyhteiskunnan organisaatioita ja jonka yhteydessä komissio on esittänyt kansalaisjärjestöjen rahoituksen merkittävää lisäämistä unionin monivuotisessa rahoituskehityksessä. Komissio totesi vuoden 2025 oikeusvaltiokertomuksessaan kansalaisyhteiskunnan toimintamahdollisuuksien olevan Suomessa laajat. Tämä asema on säilyttämisen arvoinen, ja se arvioidaan uudelleen tulevissa kertomuksissa. Suomalaisen järjestelmän vahvuus on ollut avoin ja läpinäkyvä kumppanuus julkisen vallan ja järjestöjen välillä. Tämä asetus on mahdollisuus vahvistaa tuota kumppanuutta, jos jäljempänä esitetyt täsmennykset tehdään.

Toiminnan tarvetta kuvaa päihdeongelmien kansanterveydellinen ja kansantaloudellinen merkitys. Alkoholit on Suomessa suurin yksittäinen syy työikäisten ennen aikaisiin ja vältettävissä oleviin kuolemiin. EHYT:n ja Hyvinvointiala HAL:n selvityksessä päihdeongelmien kustannuksiksi Suomessa on arvioitu jopa 7,9 miljardia euroa vuodessa. Päihdeongelmien onnistunut ennaltaehkäisy sisältää siten merkittävän säästöpotentiaalin. Ennaltaehkäisy laiminlyönti taas ei poista kustannuksia vaan siirtää ne tulevaisuuteen entistä suurempina: päihdehaitat rasittavat kansantaloutta työkyvyttömyytenä ja tuottavuuden laskuna ja aiheuttavat kustannuksia paitsi sosiaali- ja terveydenhuollolle myös muille sektoreille, kuten poliisille, pelastustoimelle, vankeinhoidolle ja oikeuslaitokselle. Tätä taustaa vasten ehkäisevän päihdetyön rahoitus on kansantaloudellisesti pieni mutta vaikutuksiltaan merkittävä erä. Ehkäisevää päihdetyötä on samaan aikaan kunnissa ja hyvinvointialueilla pitkälti leikattu pois talouspaineiden vuoksi. Jos myös järjestöt joutuvat lopettamaan tämän työn, sitä ei käytännössä tee kukaan.

Tiedämme julkisen talouden vaikean tilanteen. Yleisenä huomiona toivomme kuitenkin päättäjiltä viisautta olla leikkaamatta päihdetyöstä enää lisää tilanteessa, jossa huumeongelmat kärjistyvät ja alkoholin, nikotiinin sekä rahapelaamisen saatavuus lisääntyy. Mikäli päihdeongelmia syntyy lisää, kustannukset kasvavat pidemmällä aikavälillä. Tilanne on ristiriitainen myös siksi, että valtio kerää pelkästään alkoholi- ja tupakkaveroista noin 2,5 miljardia euroa vuodessa. Olemme esittäneet haittaverojen osittaista korvamerkitsemistä ehkäisevään päihdetyöhön ja kansanterveystyöhön, mikäli rahoitusta ei muuten löydy.

7 EHYTIN MUUTOSEHDOTUKSET KOOTTUNA

1. Perusteluihin kirjataan, että kohtaava työ sisältää sen välttämättömät edellytykset: hallinnon, työnantajavelvoitteet, johtamisen, koordinaation, kehittämisen, viestinnän, koulutuksen, materiaalit ja logistiikan.
2. Perusteluihin kirjataan, että yleisavustuksella rahoitettu perusrakenne, joka mahdollistaa kohtaavan työn toteutumisen, luetaan kohtaavan työn kriteeriä puoltavaksi tekijäksi.
3. Perusteluihin kirjataan nimenomaisesti, että puhelimitse ja verkossa tapahtuva neuvonta- ja tukityö on kohtaavaa työtä.
4. Asetustekstin ilmaus konkreettinen, kohtaava asiakastyö muutetaan muotoon konkreettinen, kohtaava työ, tai perusteluissa todetaan, ettei kohtaaminen edellytä asiakassuhdetta ja että kriteeri kattaa myös universaalin väestö- ja yhteisötason ehkäisevän työn. Samalla kohdan sana sekä muutetaan muotoon taikka, jottei kohtaavasta työstä muodostu kumulatiivista edellytystä kaikelle avustettavalle toiminnalle.
5. Perusteluihin kirjataan, että asetusta sovelletaan yhteensopivasti perustuslain 19 §:n 3 momentin ja 14 §:n 4 momentin sekä ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä annetun lain (523/2015) kanssa: lain 2 §:n määritelmä kattaa yhteiskunnallisten haittojen vähentämisen, 3 § edellyttää tietoperustaa ja 5 § lukee väestölle suunnatun tiedon tarjoamisen ehkäisevän päihdetyön tehtäviin, joten asiantuntija-, kehittämis-, neuvonta- ja tiedonvälitystyö on avustettavaa toimintaa.
6. Perusteluihin kirjataan, että kohtaavan työn kriteeriä sovelletaan sekä yksilö- että yhteisötason toimintaan ja että avustusharkinnassa huomioidaan tutkimusnäyttöön perustuvat kansainväliset suositukset parhaista käytännöistä (WHO, EUDA, UNODC) lain 523/2015 3 §:n edellyttämällä tavalla.
7. Kolmannen kohdan perusteluihin lisätään, että myös jo toteutetut yhdistymiset, keskitetyt ja päällekkäisyyttä välttävät rakenteet sekä verkostomainen koordinaatio luetaan hakijan eduksi.
8. Perustelumuistiosta poistetaan viittaus kiinteään normatiiviseen palkkakattoon. Palkkakustannuksia kohdellaan yhdenvertaisesti muiden kululajien kanssa: asetustekstin mukaiset kohtuullisuus ja perusteltavuus riittävät, ja arviointi tehdään tehtävän vaativuuden, vastuun ja vastaavista tehtävistä yleisesti maksettavan palkkatason perusteella sekä hakijan perusteluvollisuudella. Toissijaisesti rajaa sovelletaan vain sen voimaantulon jälkeen sovittaviin uusiin työ sopimuksiin, eikä rajalla estetä avustuskohteen omien tuottojen tai toimintaan

kohdennettujen lahjoitusvarojen käyttöä, sillä muiden kuin valtionavustusvarojen käytön rajoittaminen edellyttäisi laintasoista perustaa. Joka tapauksessa perusteluihin kirjataan mahdollisuus poiketa katosta perustellusta syystä avustuspäätökseen otettavalla erityisehdolla.

9. Toimintaympäristökriteerin perusteluihin kirjataan, että toiminnan tarpeen kasvu puoltaa avustamista ja sen tasoa, ja ettei hakijalta edellytetä viranomaisen tai sektoritutkimuslaitosten hallussa jo olevan seurantatiedon tuottamista uudelleen.

10. Tavoittavuutta koskeva tiedonkeruu sovitetaan olemassa olevaan raportointiin siten, ettei samaa tietoa kerätä useaan kertaan.

11. Kuudennen kohdan perusteluihin kirjataan palautteen symmetrinen soveltaminen sekä hakijan oikeus vastata havaintoihin ennen niiden vaikutusta avustusharkintaan.

12. Perusteluihin kirjataan, että avustuspäätökset perustellaan kriteerikohtaisesti ja että yksittäisen puoltavan tekijän puuttumista ei lueta automaattisesti hakijaa vastaan.

13. Asetuksen ulkopuolella julkaistujen vuoden 2027 avustuskriteerien oikeudellinen asema selvennetään: sitovat tai avustusharkintaa rajaavat aineelliset kriteerit voivat perustua vain lakiin tai asetukseen, eikä niitä voida soveltaa ennen asetuksen voimaantuloa eikä sen ohi voimaantulon jälkeen.

14. Mahdollistetaan rajattujen kustannussiirtojen tekeminen avustuskohteiden välillä saman avustuksensaajan kokonaisuudessa, jotta toimintaa voidaan johtaa ja sopeuttaa kokonaisuutena.

15. Rahoituspohjan laajentamista koskevat vaatimukset ja avustusehdot sovitetaan yhteen: varainhankinnan kehittämisen tulee olla tosiasiallisesti mahdollista myös avustusrahoitteisessa järjestössä, ja avustusten käyttö kansallisten rahoitushakujen omarahoitusosuutena tulee sallia.

16. Avustuspäätösten aikataulusta ja avustussuunnitelmien ennakoitavuudesta huolehditaan siten, että lakisääteiset henkilöstöprosessit ovat mahdollisia, monivuotisia avustuksia kehitetään ja alas ajettavan toiminnan hallittuun päättämiseen myönnetään siirtymäkauden rahoitus, jonka taso kattaa vähintään työnantajan lakisääteiset velvoitteet. Jatkovalmistelussa kuullaan avustusasioiden neuvottelukuntaa ja järjestöjä.

17. Vuotuinen avustusehdotus ja siihen tehtävät olennaiset muutokset käsitellään vakiintuneen käytännön mukaisesti valtioneuvoston raha-asiaivaliokunnassa ennen avustusten myöntämistä.

18. Merkittäviltä kriteerimuutoksilta edellytetään vaikutusten ennakkoarviointia, johon sisältyy työllisyys- ja sukupuolivaikutusten arviointi naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetun lain (609/1986) 4 §:n edellyttämällä tavalla, koska leikkaus kohdistuu Suomen naisvaltaisimmalle alalle.

Kunnioittavasti,

Ehkäisevä päihdetyö EHYT ry

LIITE: MUUTOSEHDOTUKSET ASETUS- JA PERUSTELUTEKSTIIN

Tähän liitteeseen on koottu lausunnossa esitetyt muutosehdotukset valmiiksi muotoiltuina siten, että ne ovat siirrettävissä asetustekstiin ja perustelumuistioon. Ehdotukset on ryhmitelty säännöskohdittain.

L1 ASETUSTEKSTI, 3 §:N 2 MOMENTIN 1 KOHTA

Ensisijainen ehdotus: asetustekstin ilmaus konkreettinen, kohtaava asiakastyö muutetaan muotoon:

"konkreettinen, kohtaava työ"

Perustelu lyhyesti: ehkäisevässä työssä kohdattavat ihmiset eivät pääsääntöisesti ole asiakkaita, ja työn tavoite on, ettei asiakkuutta koskaan synny. Laki ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä (523/2015) ei käytä asiakas- tai palvelukäsitteitä. Lisäksi saman momentin 3 kohta edellyttää, ettei järjestöjen toiminta ole päällekkäistä muun toiminnan kanssa: asiakastyö kuuluu palvelujärjestelmälle, ja järjestöjen työn tulee täydentää sitä. Asiakastyön edellyttäminen järjestöiltä olisi jännitteessä asetuksen oman päällekkäisyyskriteerin kanssa.

Lisäksi kohdan rakenne muutetaan siten, että sana sekä korvataan sanalla taikka, jolloin kohta kuuluu:

"avustettavaksi haetussa toiminnassa painottuu konkreettinen, kohtaava työ taikka muu eriarvoisuutta vähentävä, osallisuutta lisäävä tai ihmisten voimavaroja vahvistava toiminta;"

Toissijainen ehdotus, jos asetusteksti säilytetään ennallaan: perustelumuistion 1 kohdan perusteluihin lisätään:

"Kohtaavalla asiakastyöllä tarkoitetaan kaikkea ihmisten tosiasiallista kohtaamista riippumatta siitä, onko kohdattava henkilö asiakas- tai palvelusuhteessa. Kriteeri kattaa myös universaalin, väestö- ja yhteisötason ehkäisevän työn, jonka piirissä olevat ihmiset eivät pääsääntöisesti ole asiakkaita."

L2 PERUSTELUMUISTIO, 2 MOMENTIN 1 KOHDAN PERUSTELUT

Lisätään kohtaavan työn edellytyksistä:

"Kohtaavaan työhön luetaan sen välttämättömät edellytykset, kuten työnantajavelvoitteiden hoitaminen, talous- ja henkilöstöhallinto, johtaminen, koordinaatio, kehittäminen, viestintä, koulutus, materiaalit ja logistiikka."

Lisätään yleisavustuksen asemasta:

"Yleisavustuksella rahoitettu perusrakenne, joka mahdollistaa kohtaavan työn toteutumisen, luetaan kohtaavan työn kriteeriä puoltavaksi tekijäksi."

Lisätään digitaalisesta kohtaamisesta:

"Puhelimitse ja verkossa tapahtuva neuvonta- ja tukityö on kohtaavaa työtä."

Lisätään yksilö- ja yhteisötasosta sekä tietoperustasta:

"Kohtaavan työn kriteeriä sovelletaan sekä yksilö- että yhteisötason toimintaan. Avustusharkinnassa otetaan huomioon tutkimusnäyttöön perustuvat kansainväliset suositukset ehkäisevän päihdetyön parhaista käytännöistä, kuten Maailman terveysjärjestön (WHO), Euroopan unionin huumeviraston (EUDA) ja YK:n huumeiden ja rikollisuuden torjunnasta vastaavan toimiston (UNODC) suositukset, ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä annetun lain (523/2015) 3 §:n edellyttämällä tavalla."

Lisätään yhteensopivuudesta lain 523/2015 kanssa:

"Asetusta sovelletaan yhteensopivasti perustuslain 19 §:n 3 momentin ja 14 §:n 4 momentin sekä ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä annetun lain (523/2015) kanssa. Asiantuntija-, kehittämis-, neuvonta- ja tiedonvälitystyö on mainitun lain 2, 3 ja 5 §:ssä tarkoitettua ehkäisevää päihdetyötä ja siten avustettavaa toimintaa."

L3 PERUSTELUMUISTIO, 2 MOMENTIN 2 KOHDAN PERUSTELUT

Lisätään kriteerin kaksisuuntaisuudesta:

"Toimintaympäristön muutosten arviointi toimii molempiin suuntiin. Kun toimintaympäristön muutokset lisäävät toiminnan tarvetta, tämä puoltaa avustamista ja sen tasoa."

Lisätään tarvearvion tietopohjasta:

"Hakijalta ei edellytetä sellaisen seuranta- tai tilastotiedon tuottamista, joka on jo valtionapuviranomaisen tai sektoritutkimuslaitosten hallussa ja vastuulla."

L4 PERUSTELUMUISTIO, 2 MOMENTIN 3 KOHDAN PERUSTELUT

Lisätään toteutetuista yhdistymisistä ja koordinaatorakenteista:

"Avustusten myöntämisharkinnassa luetaan hakijan eduksi myös jo toteutetut, toimintaa tehostaneet ja päällekkäisyyksiä karsineet yhdistymiset sekä keskitetyt rakenteet, joissa ei ole päällekkäistä hallintoa. Verkostomainen koordinaatio, joka vähentää useiden toimijoiden päällekkäistä työtä, luetaan päällekkäisyyttä vähentäväksi toiminnaksi."

L5 PERUSTELUMUISTIO, 2 MOMENTIN 4 KOHDAN PERUSTELUT

Lisätään tiedonkeruun oikeasuhtaisuudesta:

"Tavoitettuja kohderyhmiä ja osallistumista koskevassa tiedonkeruussa hyödynnetään ensisijaisesti olemassa olevaa raportointia. Samaa tietoa ei kerätä useaan kertaan eri raportointivelvoitteissa."

L6 PERUSTELUMUISTIO, 2 MOMENTIN 5 KOHDAN PERUSTELUT

Poistetaan virke, jonka mukaan palkkakustannusten arviointia on mahdollista täsmentää normatiivisesti palkkakatolla, joka rajaa hyväksyttävien palkkojen enimmäistasoa.

Tilalle lisätään:

"Palkkakustannusten kohtuullisuutta arvioidaan samoin perustein kuin muitakin kululajeja: vertaamalla tehtävän vaativuuteen, vastuuseen ja vastaavista tehtävistä yleisesti maksettavaan palkkatasoon. Suuret palkkakustannukset on eriteltävä ja perusteltava hakemuksessa."

Toissijaisesti, mikäli euromääräisestä enimmäisrajasta pidetään kiinni, avustusehtoihin ja soveltamisohjeeseen tehdään seuraavat muutokset:

"Enimmäisrajaa sovelletaan vain sen voimaantulon jälkeen sovittaviin uusiin työsopimuksiin. Olemassa olevat työsuhteet jäävät rajan ulkopuolelle."

"Enimmäisrajan ylittävä osa voidaan kattaa avustuksen saajan omalla rahoituksella, mukaan lukien avustuskohteen tuotot, kuten osallistumismaksut, ja toimintaan kohdennetut lahjoitusvarat."

"Valtionapuviranomainen voi perustellusta syystä päättää avustuspäätökseen otettavalla erityisehdolla, ettei enimmäisrajaa sovelleta tiettyyn tehtävään tai palkkakustannukseen."

Ensimmäisen muutoksen perustelu: työnantaja ei voi yksipuolisesti alentaa voimassa olevassa työsopimuksessa sovittua palkkaa ilman irtisanomisperustetta, joten olemassa oleviin työsuhteisiin ulottuva katto ei olisi toteutettavissa siirtymäajankaan kuluessa ilman irtisanomisia. Raja uusien sopimusten vastaa sopimusten sitovuuden periaatetta ja on valtionapuviranomaiselle hallinnollisesti yksinkertainen. Toisen muutoksen perustelu: valtionavustuslaki sääntelee valtionavustuksen käyttöä, ja muiden kuin valtionavustusvarojen käytön rajoittaminen edellyttäisi laintasosta perustaa. Kolmannen muutoksen perustelu: tehtävä- ja palkkaustilanteiden moninaisuutta ei voida ennakoita soveltamisohjeessa, ja valtionavustuslain 11 § mahdollistaa avustuspäätökseen otettavat ehdot, joten päätöskohtainen poikkeamismahdollisuus turvaa perustellusta syystä myös erityisosaamista edellyttävien tehtävien hoitamisen.

L7 PERUSTELUMUISTIO, 2 MOMENTIN 6 KOHDAN PERUSTELUT

Lisätään palautteen symmetrisestä soveltamisesta ja kuulemisesta:

"Aiempaa toimintaa koskeva viranomaispalaute otetaan huomioon symmetrisesti siten, että myös moitteeton tarkastushistoria ja hyvä tuloksellisuus luetaan hakijan eduksi. Hakijalle varataan tilaisuus vastata havaintoihin ennen kuin ne vaikuttavat avustusharkintaan."

L8 PERUSTELUMUISTIO, 3 MOMENTIN PERUSTELUT

Lisätään kokonaisharkinnan läpinäkyvyydestä ja kriteerien luonteesta:

"Avustuspäätöksen perusteluista tulee ilmetä, miten 2 momentissa tarkoitettuja kriteerejä on hakemuksen arvioinnissa sovellettu. Kriteerit ovat avustuksen myöntämistä puoltavia tekijöitä, eikä yksittäisen puoltavan tekijän puuttumista lueta hakijaa vastaan."

L9 MUUT AVUSTUSEHTOJA JA SOVELTAMISKÄYTÄNTÖÄ KOSKEVAT EHDOTUKSET

Seuraavat ehdotukset kohdistuvat avustusehtoihin, avustusoppaaseen ja soveltamiskäytäntöön, joita asetuksen perustelumuistio ohjaa. Esitämme, että ne todetaan perustelumuistiossa tai toteutetaan avustusoppaan päivityksessä.

Alasajoavustuksen mitoitus:

"Jos jatkuvaluonteisen avustuskohteen rahoittaminen päättyy, toiminnan hallittuun alasajoon myönnetään avustus, jonka taso kattaa vähintään työnantajan lakisääteisten velvoitteiden hoitamisen, mukaan lukien irtisanomisaikojen palkkakustannukset ja yhteistoimintamenettelyn."

Kustannussiirrot avustuskohteiden välillä:

"Avustuksen saaja voi tehdä rajattuja kustannussiirtoja avustuskohteiden välillä saman avustuksensaajan kokonaisuudessa [valtionapuviranomaisen hyväksymällä menettelyllä], jotta toimintaa voidaan johtaa ja sopeuttaa kokonaisuutena."

Varainhankinnan ja avustusehtojen yhteensovittaminen:

"Varainhankinnan kehittämisen tulee olla tosiasiallisesti mahdollista myös avustusrahoitteisessa järjestössä. Avustusta voidaan käyttää kansallisten rahoitushakujen omarahoitusosuutena, kun rahoitettava toiminta on avustusehtojen mukaista."

Avustuspäätösten aikataulu:

"Avustuspäätökset annetaan aikataulussa, joka mahdollistaa avustuksen saajien lakisääteisten henkilöstöprosessien hoitamisen ennen avustusvuoden alkua."

Avustusehdotuksen käsittely valtioneuvoston raha-asiainvaliokunnassa:

"Vuotuinen avustusehdotus ja siihen tehtävät olennaiset muutokset käsitellään valtioneuvoston raha-asiainvaliokunnassa ennen avustusten myöntämistä koskevan päätöksen tekemistä."

Sukupuolivaikutusten arviointi:

"Avustuksia koskevien muutosten sukupuolivaikutukset arvioidaan naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetun lain (609/1986) 4 §:n edellyttämällä tavalla, ja arvioinnin tulokset todetaan perustelumuistiossa."

Vuoden 2027 avustuskriteerien oikeudellinen asema:

"Ennen asetuksen voimaantuloa asetuksen ulkopuolisia kriteerejä ei sovelleta hakijoita sitovina. Asetuksen voimaantulon jälkeen avustusharkinta perustuu lakiin, talousarvioon ja asetukseen, eikä asetuksen ulkopuolisilla kriteereillä kavenneta laissa säädettyä avustettavan toiminnan alaa."

Mikkonen Juha
Ehkäisevä päihdetyö EHYT ry